

Släktgården Tomta den äldsta i Bortan

Per Pettersson från Granberga berättar

Tomta i Bortan, Gunnarskog är en av de äldsta bevarade släktgårdarna i detta stora skogshemman. Det är hemmansägaren Johannes Pettersson som nu bebor den vackra gamla gården. Vi besökte hans farbror, hemmansägaren och mångsysslaren Per Pettersson i Granberga härom dagen, som kunde berätta många intressanta saker ur den gamla släktgårdens historia.

Den förste ägaren till Tomta skulle ha varit storbonden Ivarsson. Enligt Jordaboken skulle Bortans hemman 1613 haft tre åbor, som skattade till Älvsborgs lösen, nämligen "Anders Ivarsson i Bortaken för sig och hustrun 12 mark, Jöns ibidem 12 mark och Enkian i Bortaken för sig och dräng 12 mark".

Troligt är att det är nämnde Ivarsson som varit ägare till Tomta. Per Pettersson berättar, att denne hade egendomar ända uppe i Bogen, som den tiden helt beboddes av inflyttade finnar. En gång hade han blivit ovän med dessa finnar om en myrsälätter, som finnarna ansåg sig ha rätten till. Det blev ett regelrätt slagsmål, som så när hade kostat bonden livet. Han fick söka upp en fältskär att plåstra om skadorna, vilket kostade honom 12 riksdaler banco.

Enligt Jordaboken skulle Anders och Jöns ha bott på samma gård, sannolikt Tomta, och år 1630 är bonden Jöns skriven för skatten. Per berättar att gården hade 12 kor, samt ett stort antal getter och får och tre hästar. Man har ännu bouppteckningen kvar i gården från den tiden.

Sonen Jong Ivarsson skulle ha uppfört gården Tomta, som ursprungligen hade nävertak med stenhällar. På den tiden hade man inte tillgång till sågar, utan stockarna var täljda och huggna av. Det var väldiga jättestockar man använde till bygget och inte något lätt arbete att vara timmerman på den tiden.

Men Jong byggde ytterligare

två gårdar, en i Nässet och en i Hällserud och därmed kom släkten att spridas i bygden. En son till Jong hette Måns, och Per Pettersson i Granberga har en del gamla saker kvar från hans tid, bl. a. en smidesbälg.

Skickliga hantverkare.

På den tiden fanns det allihanda hantverkare i bygderna, som gick omkring i gårdarna och utförde sina hantverk. Hos Måns Jonsson var då en bälgmakare, som utförde sitt arbete så grundligt att frun, som hade gubben i kosten tyckte det tog alltför lång tid att få smidesbälgen färdig.

— Ja, men så ska den också hålla i 200 år, menade gubben. Och det har den också gjort och ännu längre och håller kanske i hundra år till.

Per Pettersson är mångfrestare,

Per Pettersson är skicklig smed och visar prov på knivar, som han tillverkat vilka är vassa som rakknivar. Han har också tillverkat skaften av masurbjörk, verkliga dyrgripar. Sina snickarverktyg har han tillverkat själv och likaså hyveljärnen. Han är både trägmakare och laggmakare. Nu har han drivit upp yrket och har en del mycket fina saker med inläggningar av både ädelträ och pärlemor bland sina samlingar.

Per är även skicklig jägare. I sin arsenal har han åtminstone fem gevär. De bästa och finaste fick han av sin far då han var 18 år gammal och den har säkert varit farlig för både älg och

andra villebråd. Ett krongevär med årtalet 1801 ingår även i samlingen. Det är ett gammalt flintlåsgevär, väl bevarat, som han köpte av en vandringsman från Norge en gång i tiden.

När det gäller snickerier höll vi på att glömma att Per även varit instrumentmakare. Fem gitarrer har han tillverkat. Någon fiol har han inte gjort, men han berättar om att hans far hade en fin fiol, som han köpte av en kringvandrande luffare för 15 kronor. Det var en fin fiol med pärlemoinlägg och med mycket vacker ton. Den såldes till Per på Bunäset i Helgeboda, som tog den med till Amerika, där man bjöd 200 dollar för den. Men Per behöll sin fiol och tog den med hem till Bunäset, när han återvände till Sverige.

Äger ett stort bibliotek.

Det är ganska ovanligt att komma så här långt bort i skogsbygderna och träffa en så beläst man som Per Pettersson. Han har flera skåp fyllda med boksamlingar, inbundna i vackra band. Mest intresserad är han för geografi och reseskildringar. Man finner i samlingen bl. a. S. A. Andréés resa till Nordpolen, Äventyr i Afrika, Nordisk familjebok, en stor världsatlas m. m., och så förstas Gustaf Schröders samlade skrifter. Men det finns även mycket annat i hans samlingar, som kan hänföras till skönlitteratur.

— Jag tycker om böcker, säger Per, som redan under skolåldern fick smak för litteratur. Det var så att skollärare Östlin från Östervallskog kom hit till Bortan och han brukade ha bokauktioner. Brodern August tog även hem böcker och hade bokauktioner och så blev det att man skaffade sig böcker undan för undan.

Bolaget äger halva Bortan.

Per Pettersson kom till Granberga redan 1886. Först bodde han på Ekhöjden, det var fars gård. Det var sju pojkar på Tomta och då fick far Ekhöjden på sin lott. Det var också en gammal gård. Så sålde far den till sin bror, som i sin tur sålde den till Billerudsbolaget. Detta bolag har förresten nära halva Bortans hemman. Det var på den tiden då alla människor skulle resa till Amerika. Två farbröder sålde sina gårdar och flyttade till Kanada. På den tiden fanns det ännu skolhus både på Ekhöjden och i Röberget, som bönderna byggde själva. Nu är dessa skolor borta, men det finns dock kvar en folkskola i Bortan än så länge.

Tomta var som sagt en stor gård. Gamle Måns Jonsson var gift tre gånger och hade tre barn i första och åtta barn i andra. Och allesammans bodde de länge tillsammans på Tomta. Det är även rätt stor egendom till gården. Det fanns tre skiften till Tomta, och Granberga, där Per bor, är egentligen ett utbruk. Tillsammans med Granberga omfattar egendomen 420 tunnland skog.

Den första stugan, som familjen flyttade till i Granberga, tillhör också bland de äldsta i bygden. Den har flyttats ett par, tre gånger, sista gången från Kuel på 1870-talet, och har nävertak med skiffer ovanpå. Den är dock nu så skröplig att det inte lönar sig att reparera den utan kommer att rivas. I den stuga som fadern satte upp här, bor nu

Per Pettersson, Granberga med hunden Faj.

Första stugan i Granberga hade nävertak.

sönerna Agna: och Oskar, vilka sköter egendomen. Självt har Per byggt egen stuga, ty till de många övriga yrkena är han även byggmästare och har satt upp flera byggnader bl. a. uthusbyggnaderna på Tomta.

75 öre var priset
för en stol.

Det var när han var med sin far och kolade i skogarna som Per lärde sig att snida i trä medan han vaktade milan. På slöjdekammaren har han flera fina saker utöver de tidigare nämnda. Han visar en kaffekvarn, som han tillverkat av mahogny. Den har bl. a. inläggningar av pärlemo. Även själva verket har han gjort. Vidare visar han oss några vackra stolar. Det var på Tomta han fick modellen till dessa. Det fanns i gamla tider stolmakare, berättar han, som gick omkring i bygden och sålde stolar. 75 öre styck var priset för dem den tiden. Även trägmakare brukade gå omkring med sina alster. Det vanliga priset för ett tråg var att det fylldes två gånger med havre och en gång med råg. Några pengar hade ju

Släktgården Tomta är en ståtlig byggnad.

inte bönderna att köpa för utaf betalningen skedde i regel med spannmål.

Intresserad fruktodlare.

Per Pettersson har även intresse för fruktodling. Runt sin stuga har han fruktträd av de mest skilda slag. En del äppleträd dignar ännu av frukt, medan päron och plommon har skördats. Även prydnadsträd av

skilda slag har han planterat.

Två hundar har man på gården, älgunden Paj och stövaren Spela, som jagar hare. Man bor ju mitt inne i skogarna och hundar är vanligt i de flesta hem här uppåt bygden. Och när vi skall ta ett kort av Per får det lov att bli med bössa och hund, den utrustningen som passar bäst så här i älgjakstider i skogsbygden.

Nic.